خزمەتگوزاریی خولاوەکان ـ خدمات الدوريات

periodicals Serices

و. ڤیان ئەنوەر

هەرچەندە پێناسەیەکی چونیەك و یەکگرتوو نییە بۆ زاراوەی خولاوەکان بەڵام ڕێکخراوی یونسکۆ بەم شێوازە پێناسەی خولاوەکان دەکات (خولاوەکان ئەو چاپکراوانە دەگرێتەوە کە لە ماوەیەکی دیاریکراودا بڵاو دەکرێتەوە "کاتەکە دیاریکراوبێ یانا" بەدوای یەکداو بەژمارەو بەشی سەربەخۆ لەژێر یەك ناونیشانی یەکگرتوودا هەموو ژمارەو بەشێك ژمارەیەکی زنجیرەیی بەدوایەکدا وەردەگرێت کەتیایدا کۆمەڵێ وتارو بابەتی جۆراوجۆر بڵاو دەکرێتەوە کە بەپێنوسی چەند نووسەرێکی جیاواز نووسراون، ئامانجیش لە بڵاوکردنەوەی ئەوەیە ژمارەکانی لە دەرچوون بەردەوام بێت).

یونسکۆ خولاوەکانی کردوە بەدوو بەشی سەرەکییەوە:

أ- ڕۆژنامەکان/ مەبەست لێیان ئەو ڕۆژنامانەی ڕۆژانەو ئەوانەش لەماوەی جیاجیادا دەردەچن.

ب- گۆڤارەکان/ گۆڤاری گشتی ڕۆشنبیری بێت یا تایبەتمەند لەبوارێکی ئەکادیمی دیاریکراودا.

مێژووی دەرچوونی گۆڤارو ڕۆژنامەکان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٦٦٥ کاتێ لە فەرەنسا ئەکادیمیای زانستەکان لە پاریس یەکەم گۆڤاری بەناونیشانی (Journal lde scavans) بڵاوکردەوە.

لەهەمان بەرواردا لە لەندەن کۆمەڵەی پاشایەتی گۆڤارێکیان بەناونیشانی (Phiso phical Transactions) بڵاوکردەوە.

هەرچەندە خولاوەکان بە بەراورد لەگەڵ کتێبدا تەمەنێکی کورتیان هەیە بەڵام توانیویانە گەشە بکەن و ببنە سەرچاوەیەکی گرنگی گەیاندنی زانست و زانیاری.

سیفەتە جیاکەرەوەکانی خولاوەکان:

١-بەسەرچاوەیەکی گرنگی زانیاری نوێ دادەنرێت بەتایبەت لەبواری زانست و تەکنەلۆجیادا.

٢-خێرایی لەدەرچوونی بە بەراورد لەگەڵ کتێبداو نوێخوازی لە بابەتەکاندا.

٣-چەندین وتاری جۆراوجۆرو تایبەتمەند دەگرێتەخۆ کە بەپێنووسی چەند نووسەرێکی جیاواز نووسراوە.

٤-دەرچوونیان لەماوەیەکی مێژووی دیاریکراودا بەڕێکوپێکی، ئەمەش کارئاسانی دەکات بۆ خوێنەر لەکات و ساتی دەرچوونیدا.

٥-وتارەکان کورت و پوختن بەپێچەوانەی کتێبەوە، وتارەکانیش لەلایەن دەستەی سەرپەرشتیاری گۆڤارەکان هەڵدەسەنگێنرێت پێش بڵاوکردنەوە.

٦-چەندین وێنەو خشتەو ڕوونکردنەوە دەگرنەخۆ کە هاوکارن لە گەیشتنی بابەتەکاندا بەئاسانی.

٧-ڕێبەرو کورتکراوەو بیبلیۆگرافیا دەگرنەخۆ.

٨-کۆمەڵێك زانیاری و هەواڵ و دۆزینەوەی نوێ ئاشکرا دەکات هەروەها پروپاگەندە کردن بۆ کتێبی نوێ و ئاگادارکردنەوە لە کات و ساتی بەستنی کۆنگرەو کۆنفرانسە زانستییەکان.

٩-لەڕووی شێوازەوە جوان و سەرنج ڕاکێشەوەو قورسایی لە کتێب کەمترە هەڵگرتنی ئاسانەو هەموو کات دەتوانرێت بخوێنرێتەوە.

خزمەتگوزارییەکانی بەشی خولاوەکان

لەبەر گرنگی ئەم بەشە زۆر لە کتێبخانەکان مامەڵەیەکی تایبەتی لەگەڵدا دەکەن و بەشێکی سەربەخۆی بۆ جیادەکەنەوە، قەبارەی ئەم بەشە لە کتێبخانەیەکەوە بۆکتێبخانەیەکی تر جیاوازە لەبەرئەم هۆکارانە:

*جۆری کتێبخانەکەو سروشت و ئامانج و ئەرکەکانی.

*جۆری ئەو خزمەتگوزارییانەی کە کتێبخانەکە بەشێوەیەکی گشتی پێشکەشی دەکات وەك خزمەتگوزارییەکانی گۆڤارو ڕۆژنامەکان بەشێوەیەکی تایبەت.

*بودجەی تایبەت و ئامادەکراو بۆ خولاوەکان.

*جۆری ئەو کۆمەڵگایەی کە سوود لە کتێبخانەکە دەبینن و تایبەتمەندییەکان و سروشتی پێداویستیەکانیان بۆ زانیارییەکان.

*قەبارەی کتێبخانەکە.

*ژمارەی ئەو فەرمانبەرانەی ئەرکەکانی کتێبخانە بەڕێوەدەبەن و ئاستی ئەو زانیارییانەی پێشکەش دەکرێت.

بەشی خولاوەکان هەڵدەستێت بەپێشکەشکردنی:

١-هەڵبژاردنی گۆڤارو ڕۆژنامەی گونجاو بۆ خوێنەر.

٢-بەشداربوون لەبەدەست هێنانی گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا.

٣-تۆمارکردنیان لە تۆماری تایبەت بەم مەبەستەدا.

٤-بەدواداچوون لە گەیشتنی ژمارەکانی گۆڤارو ڕۆژنامە جۆراوجۆرەکانی کە کتێبخانە بەشدارە تیایانداو بەدواداچوون بۆ ئەو ژمارانەی نەگەیشتوون بەکتێبخانە.

٥-بەدەست هێنانی بەشێك لەو ژمارە کۆنانەی پێشتر دەرچوون.

٦-بەدواداچوونی لایەنی مادی بەشداربوو لە خولاوەکان و پێدانی کرێی مانگانەو ساڵانە بەو لایەنانەی خولاوەکان بۆ کتێبخانە ئامادە دەکەن.

٧-ئامادەکردنی گۆڤارو ڕۆژنامەکان بۆ بەرگ تێگرتن.

٨-ڕێکخستن و پاراستن و خستنەڕووی ژمارە جۆربەجۆرەکانی خولاوەکان.

٩-ئامادەکردنی ڕێبەرو کورتکراوەکانی تایبەت بەخولاوەکان.

١٠-پاراستنی هۆکارەکانی هەڵبژاردن (ڕێبەر ـ کورتکراوە ـ بیبلیۆگرافیا)

١١-هەڵسەنگاندنی گۆڤارو ڕۆژنامەکان.

١٢-هاوکاری کردنی بەشەکانی تری خولاوەکان لە کتێبخانەو بنکە زانیارییەکانی تردا لە گەیاندنی زانیارییەکان یاخود ئاڵوگۆڕکردنی گۆڤارو ڕۆژنامەکان لە نێوانیاندا.

تەکنەلۆجیای بڵاوکراوە ئەلیکترۆنییەکان لە کۆتایی سەدەی بیستەمدا کاریگەریی گەورەیان هەبووە لە بەرهەم هێنانی گۆڤارە تایبەتمەندەکان و هەڵگرتن و تۆمارکردن و گەڕاندنەوەی وتارەکان بەخێراییەکی زۆر.

لێرەدا خزمەتگوزارییەکی نوێ دەرکەوت بەناوی (گۆڤارە ئەلیکترۆنییەکان)، هێڵەکانی ئینتەرنێت کاریگەری زۆریان هەبووە لە بڵاوکردنەوەی گۆڤارە ئەلیکترۆنییەکان کە لە ڕێگای تۆڕەکانەوە هەزاران گۆڤارو ڕۆژنامەی تایبەت لەسەرجەم بوارە جیاجیاکاندا بڵاودەبنەوە لەسەرتاسەری جیهان.

سەرچاوەکان

١-إيمان فاضل السامرائى/ التعامل مع الدوريات فى المكتبة العربية، مجلد أداب المستنصرية، مج، ١٩٨٠.

٢- إيمان فاضل السامرائى/ قواعد و شبكات المعلومات المعوسبة فى المكتبات و المراكز المعلومات، عمان، دارالفكر، ٢٠٠٠.

کورتەیەك دەربارەی زانستی زانیارییەکان

ئا. نەورۆز شەوکەت

هەردوو لێکۆڵەری بواری زانیارییەکان (تافکۆ ستراسفیك TEFKO SARASEVIC) و (ئە. ریس A.M. REES) حەوت خاڵیان دەستنیشان کردوە کە پێویستە لە هەر بابەتیکدا هەبێت تا سیفەتی بەزانستی بوون وەرگرێت:

١- بوونی کۆمەڵگایەك کە گرنگی بەو دیاردەو بابەتە بدات.

٢- بوونی ژمارەیەکی بەرچاو لە کەسانی پسپۆر لەو بوارەدا کە هەڵگری ئامانجێکی هاوبەش بن و بەزۆری دەبێت کەسانی ئەکادیمی و دەرچووی دەزگا زانستییە باڵاکان بن.

٣-بوونی میتۆدێکی زانستی بۆ لێکۆڵینەوە لەو دیاردەیە یاخود ئەو بابەتە.

٤-بوونی باکگراوندێك و پاشخانێکی تیۆری کە پشتی پێببەسترێت.

٥-بوونی دامەزراوەی فێرکاری بۆ ئەو بوارە.

٦-بوونی کەناڵی جیاواز بۆ پەیوەندی کردن لە نێوان پسپۆڕەکانی ئەو بوارەدا.

٧-بوونی ڕێکخراوێکی پیشەیی و گۆڤارێکی زانستی تایبەتمەند.

پاش تاوتوێکردنی ئەم خاڵانەو بەراورد کردنی چەمکی زانیارییە گشتییەکان، (سراسفیك) و (ریس) گەیشتنە ئەو باوەڕەی کە (زانیارییە گشتییەکان) زۆرینەی ئەو خاڵانەی تێدا بەرجەستە دەبێت، بۆیە بوونی (زانیارییەکان) وەك زانستێکی سەربەخۆ لە ساڵی ١٩٦٨ لەلایەن ئەو دوو زانایەوە ڕاگەیەندراو جەختی لەسەر کرایەوە.

ئەگەر لاپەڕەکانی مێژووی مرۆڤایەتی هەڵبدەینەوە، دەبینین ڕەگو ڕیشەی زانیارییە گشتییەکان لە هەموو زانستەکانی دیکە کۆنترە، لە ناو خودی مرۆڤیشدا غەریزەی زانینی دیاردەکان و هۆکارەکانیان و ڕاڤە کردنیان هەر لە سەرەتای دروست بوونیەوە چێندراوە، ئەمەش جۆرێکە لە غەریزەیەکی (فزولی) پۆزەتیڤانە، هەر ئەمەشە پاڵنەری سەرەکی کە بەشێوەیەکی شاراوە لە پیشت هەوڵدانی مرۆڤەوە دەوەستێت بۆ فێربوونی زانست و بەزانستی بوون و پاشان لێکەوتنەوەی شارستانیەتێکی مرۆڤایەتی مەزن کە زانست یەکێکە لە بنەما هەرە سەرەکییەکانی.

بوونی زانیارییەکانی مرۆڤ پاڵنەری سەرەکی بوون بۆ داهێنانی نووسین و داهێنانی کتێب و پاشانیش کتێبخانەکان لە تەمەنی دوورو درێژی مرۆڤایەتیدا، چونکە گەر مرۆڤ هەستی بەکەڵەکەبوون و زۆر بوونی زانیارییەکانی نەکردبێت هەوڵی نەداوە بۆ تۆمارکردنیان، کە ئەم هەوڵدانەش پێویستیی داهێنانی دیاردەیەکی یەکجار مەزنی شارستانێتی مرۆڤی لێکەوتەوە کە ئەویش داهێنانی نووسینەو بەم داهێنانەش مرۆڤ هەنگاوی نایە نێو قۆناغێکی تازەی مێژووەو سەردەمە تاریکەکانی تێپەڕاند، لێرەوە مێژوو بوو بەدوو بەشی سەرەکییەوە، قۆناغی پێش مێژوو (پێش نووسین)، قۆناغی مێژوو (قۆناغی نووسین).

پاش ئەو هەموو سەردەمانەی کە مرۆڤایەتی لە نەخشەی مێژوودا بڕیویەتی تا سەرەمە نوێیەکان و پێشکەوتنی زانستی و تەکنۆلۆجی، مرۆڤە شارستانی و ڕوناکبیرەکان هەستیان بەکەڵەکە بوونی لە ڕادەبەدەرو زیادبوونی زانیارییە گشتیەکان کرد، هەر لێرەوە کێشەیەکی دیکەی ڕۆشنگەری بۆ مرڤ لە دەرگای ئاسۆی پێشکەوتنی مرۆڤایەتیدا.

یەکەم بیریار لە زەنگی ئاگادرکردنەوەی مەترسی ئەم کێشەیەدا (جوزیف هێنری J. HENRY) سکرتێری دامەزراوەی (Smithsonia Institute) زانستی بوو لە ساڵی ١٨٥١، کە دەڵێت: " ڕاپۆرتە ژمێرییەکان ئەوە دەسەلمێنن کە بڕی ئەو سەرچاوە زانیارییانەی کە ساڵانە بڵاو دەبێتەوە دەگاتە نزیکی بیست هەزار سەرچاوە، ئەمەش دەچێتە سەر باڵانسی کەڵەکەبووی زانیارییەکانی پێشوو، گەر ئەم لێشاوە بێشومارەی زانیاری بەشێوەیەکی لەبارو گونجاو ڕێك نەخرێت، هەروەها کەرەستەی گونجاو نەدۆزرێتەوە بۆ هەڵگرتنیان و لێکۆڵینەوە لە ڕاستی و دروستیان، ئەوا لێکۆڵەران لە ناو ئەو شەپۆل و لێشاوە هزرییەی مرۆڤایەتیدا ون دەبن، لەلایەکی دیکەشەوە ئەو باڵانسە کەڵکە بووە لە ژێر کاریگەریی قورسایی خۆیدا هەرەس دێنێت".

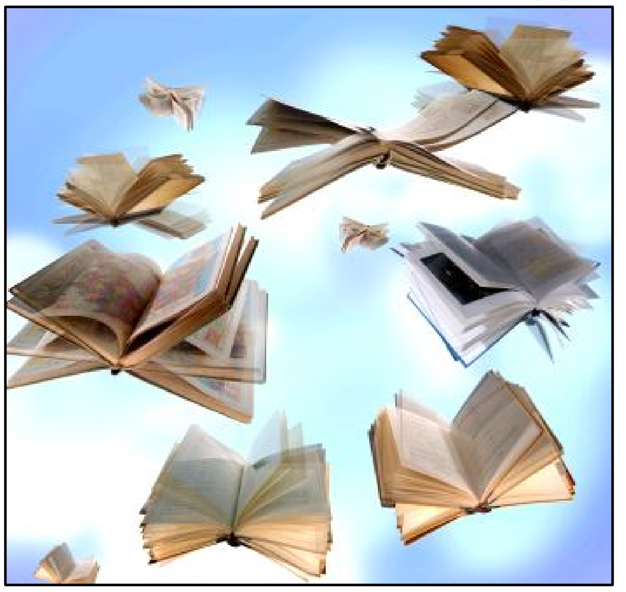

پاش نزیکەی سەدەیەك لەم ئاگادراکرنەوەیە، ڕۆشنبیران بەتەواوی هەستیان بەو مەترسیە کرد کە (جۆزیف هێنری) پێشبینی کردبوو، بۆیە گەیشتنە ئەو باوەڕەی کە کەرەستە باوەکانی کتێبخانە لاوازە لە ڕووبەڕوو بوونەوەی ئەو کێشانەی کە دوچاری ڕەوتی ڕۆشنگەری مرۆڤایەتی دێت، لێرەوە پێویستی دەستنیشان کردنی سەرلەبەری ڕەهەندەکانی ئەم کێشەیە هاتە ئاراوە، ئەوەشی بەم کارە هەستا (ڤاینیڤەر بوش V. BUSH) بوو لە میانی وتاری ڕۆژنامە بەناوبانگەکەیەوە بەناونیشانی: (پێویستە ئاوا بیر بکەینەوە As We must think) کە لە ساڵی ١٩٤٥ بڵاوی کردەوە، هەروەها بوش پێشنیاری داهێنانی ئامێرێکی کرد بەناوی (MEMEX) کە بەهۆیەوە ڕۆشنبیر دەتوانێت لە کەمترین ماوەدا بگاتە زانیارییەکی مەبەست لە نێوان هەزاران و ملیۆنان زانیاریی دیکەدا، بێگومان ئەم ئامێرەی کە بوش پێشنیاری کرد لە ئامێری (مایکرۆ فیلم)و (مایکرۆفیش) دا بەرجەستە دەبێت و دواتریش دەبێتە یەکێك لە کەرەستە گرنگەکانی کتێبخانە پێشکەوتووەکان..

لە ئێستاشدا داهێنانی کۆمپیوتەرو ئینتەرنێت توانیویەتی بەڕادەیەکی زۆر بەرچاو بەسەر کێشەی زانیارییەکاندا زاڵ ببێت و ڕەوتی ڕۆشنگەری مرۆڤایەتی لەو قەیرانە ڕزگار بکات، چونکە بەپەیوەندی کردنی خوێنەر لە ڕێگەی ئینتەرنێتەوە دەتوانێت بچێتە ناو ئەو تۆڕ یەکجار بەرفراوانەی زانیارییەوە کە تا ئەم چرکە ساتە مرۆڤایەتی پێی گەیشتووە، ئەمەش تەنها بەچەند کلیکێك بەهۆی ماوسی کۆمپیوتەرەکەیەوە.

هەرچۆنێك بێت ئێستا زانیارییەکان وەك زانستێکی سەربەخۆ ناسراوەو لەگەڵ ئاراستە بوونی زانست و ڕۆشنگەریی مرۆڤەکان بەرەو تایبەتمەندبوون، بەڵام زۆریك لە لێکۆڵەران پێیان وایە کە هەر کەسێکی پسپۆر بەتەنیشت تایبەتمەندییەکەی خۆیەوە پێویستە زانیاری گشتیشی لە زۆربەی بوارەکانی دیکەدا هەبیت، بۆیە واڵاکردنی دەرگای زانیاریەکان هەمیشە دەبێت بەبێ داخستن بێت.

سەرنج: سوود لەم بابەتە وەرگیراوە (علم المعلومات،نشأته و تعريفاته/د.محمد عبود الزبيدى).